

ՀԱՍՏԱՏՈՒՄ ԵՄ»
ՀՀ ԳԱԱ Մ. Զոթանյանի անվան
տնտեսագիտության ինստիտուտի տնօրեն,
տնտեսագիտության դոկտոր

Գ.Վ. Հարությունյան
17 հունիսի 2022թ.

ԿԱՐԾԻՔ

ԱՌԱՋԱՏԱՐ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ

ՀՐԱՉՅԱ ՄԱՐԱՏԻ ՍԱՐԳՍՅԱՆԻ «ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԸ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՆԿՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՄՐՑՈՒՆԱԿՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՏԵԶՍՈՒՄ» ԹԵՄԱՅՈՎ ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՍԵՂՄԱԳՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ, ՆԵՐԿԱՅԱՑՎԱԾ՝ Ը.00.01 – «ՏՆՏԵՍԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՏՆՏԵՍԱԳԻՏԱԿԱՆ ՄՏՔԻ ՊԱՏՄՈՒԹՈՒՆ» ՄԱՍՆԱԳԻՏՈՒԹՅԱՄԲ ՏՆՏԵՍԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒԻ ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՏԻՃԱՆԻ ՀԱՅՅՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Մասնակցում էին՝ Ռոբերտ Սարիսյան՝ տնտեսագիտ. դոկտոր, պրոֆ., Տիգրան Հարությունյան՝ տնտեսագիտ. դոկտոր, Զրիստինե Բաղդասարյան՝ տնտեսագիտ. թեկնածու, Սվետլանա Դալլաքյան՝ տնտեսագիտ. թեկնածու, Գրիգոր Մանուկյան՝ տնտեսագիտ. թեկնածու, Գևորգ Հարությունյան՝ տնտեսագիտ. թեկնածու, Շողեր Պողոսյան՝ տնտեսագիտ. թեկնածու

Մարդկային կապիտալի գնահատման տեսամեթոդաբանական վերլուծությունները ցույց են տալիս, որ հիմնականում գնահատվում են կապիտալը բնութագրող առանձին բնութագրիչները և միջազգայնորեն ընդունված համաթվերով ներկայացվում են մարդկային կապիտալի վարկանիշային դիրքերը երկրների շարքում: Սակայն կարևորվում է նաև մարդկային կապիտալ - տնտեսական անվտանգություն - տնտեսական մրցունակություն եռակողմ փոխառնչությունը, որով հնարավորություն է ստեղծվում գործոնային վերլուծության ենթարկելու մարդկային

կապիտալի ձևավորման ազդեցությունը անվտանգային և մրցակցային բաղադրիչների որակական բարելավումների վրա:

Ներկայումս արդիական է համարվում նաև ոչ միայն մարդկային կապիտալի պաշարի չափման մեթոդաբանության վերանայումը, այլև մարդկային կապիտալի համարժեքության գնահատումը տնտեսական անվտանգության և մրցունակության համատեքստում: Եթե կուտակված մարդկային կապիտալը հետազոտողների կողմից հիմնականում դիտարկվում է ազգային հարստության տեսանկյունից, ապա ներկայումս կարևորվում է նաև կուտակված մարդկային կապիտալի համարժեքության գնահատումը երկրի տնտեսական անվտանգության և մրցունակության ապահովման համատեքստում:

Մարդկային կապիտալի գնահատման տեսամեթոդաբանական ուղղությունները, դրանց քննարկումները և լուծման ուղիների առաջադրումները տեղ են գտել ինչպես օտարերկրյա տեսաբանների, այնպես էլ հայազգի հետազոտողների աշխատություններում: Սակայն մարդկային կապիտալի գնահատման հիմնախնդիրները տնտեսական անվտանգության և տնտեսական մրցունակության համատեքստում դեռևս իրենց խորքային լուծումները չեն գտել կատարված հետազոտություններում, որն էլ կանխորոշել է ատենախոսության թեմատիկ ուղղվածությունը և կատարված հետազոտության արդիականությունը, նաև խնդրո առարկայի հրատապությունը:

Չետազոտության նպատակը և խնդիրները: Չետազոտության նպատակն է մշակել և ներկայացնել ՀՀ-ում մարդկային կապիտալի գնահատման մեթոդաբանություն՝ ելնելով երկրի տնտեսական անվտանգության և մրցունակության նպատակադրումներից:

Ըստ հետազոտության նպատակի՝ ատենախոսությունում առաջադրվել են հետևյալ խնդիրները.

- ելնելով մարդկային կապիտալի վերարտադրման և հատույցի առանձնահատկություններից՝ բնութագրել տնտեսական անվտանգության, մրցունակության և մարդկային կապիտալի եռակողմ գործոնային փոխառնչության շրջանակը,

- մարդկային կապիտալի փոփոխման վարքագծային վերլուծությունների հիման վրա առաջարկել մարդկային կապիտալի պաշարի չափման և գնահատման մեթոդաբանություն,
- մարդկային կապիտալի գնահատման տեսամեթոդաբանական մեկնաբանումների արդյունքում ներկայացնել կուտակված մարդկային կապիտալի չափման նոր մոտեցումներ,
- համադրելով մարդկային կապիտալի ձևավորման և օգտագործման արդյունավետությունը՝ տնտեսության անվտանգության և մրցունակության համատեքստում մշակել համաթիվ ու դրանով իսկ մարդկային կապիտալի որակական փոփոխությունների արդյունքները փոխկապակցել երկրի անվտանգային, մրցակցային և կայուն զարգացման միտումներին,
- մշակել մարդկային կապիտալի կուտակման համարժեքության գնահատման մեթոդաբանություն, որով հնարավորություն կստեղծվի՝ կանխարգելելու մարդկային կապիտալի որակական բնութագրիչների անկման ռիսկերը երկրի տնտեսական անվտանգային և մրցունակության հավասարակշռության խախտման տեսանկյունից:
- առաջարկել մարդկային կապիտալի օգտակարության ներուժի գնահատման մեթոդաբանություն, որն էլ հնարավորություն կտա՝ հստակեցնելու մարդկային կապիտալի անհրաժեշտ ու բավարար սահմանները և երկրի տնտեսական անվտանգային ու մրցակցային համատեքստում իրականացնելու մարդկային կապիտալի օգտագործման հատույցի գնահատումները:

Չեղարկման օբյեկտի օբյեկտը և առարկան

Չեղարկման օբյեկտի օբյեկտ է հանդիսացել մարդկային կապիտալի կուտակման և օգտագործման շրջանակը՝ իրեն հատուկ գործառույթների ոլորտներով:

Չեղարկման առարկան երկրի տնտեսական անվտանգության և մրցունակության համատեքստում մարդկային կապիտալի կուտակման և օգտագործման գնահատման հիմնախնդիրներն են:

Հետազոտության գիտական նորույթը

Հետազոտության գիտական նորույթը ՀՀ-ում գործող մարդկային կապիտալի կուտակման և օգտագործման գնահատման մեթոդաբանության առաջարկությունն է տնտեսական անվտանգության ու մրցունակության համատեքստում: Մասնավորապես.

- առաջարկվել է մարդկային կապիտալի պաշարի չափման և գնահատման մեթոդաբանություն, որը հնարավորություն է տալիս՝ տնտեսական անվտանգային և մրցակցային նպատակադրումների հասանելիության հենքով մեկնաբանելու կապիտալի կուտակման նպատակահարմարության արժևորումը տնտեսական աստիճանակարգի յուրաքանչյուր մակարդակում,
- մշակվել է տնտեսական կայունության պաշարի համաթիվ՝ համադրելով մարդկային կապիտալի ձևավորման և օգտագործման արդյունավետությունը տնտեսության անվտանգության ու մրցունակության համատեքստում, դրանով իսկ փոխկապակցելով մարդկային կապիտալի որակական փոփոխությունների արդյունքները երկրի անվտանգային, մրցակցային, ինչպես նաև կայուն զարգացման միտումներին,
- տնտեսական անվտանգության և մրցունակության համատեքստում հաշվեկշռման սկզբունքով առաջարկվել է մարդկային կապիտալի կուտակման համարժեքության գնահատման մեթոդաբանություն, որով հնարավորություն է ստեղծվում՝ կանխարգելելու մարդկային կապիտալի որակական բնութագրիչների անկման ռիսկերը երկրի տնտեսական անվտանգային և մրցունակության հավասարակշռության խախտման տեսանկյունից:
- ներկայացվել է մարդկային կապիտալի օգտակարության ներուժի գնահատման մեթոդաբանություն, որով որոշվում են մարդկային կապիտալի անհրաժեշտ և բավարար սահմանները երկրի անվտանգային ու մրցակցային անհրաժեշտ մակարդակներն ապահովելիս, և իրականացվում են մարդկային կապիտալի օգտագործման հատույցի գնահատումներ տնտեսական անվտանգային և մրցակցային համատեքստում:

Հետազոտության արդյունքների գիտագործնական և կիրառական նշանակությունը: Ատենախոսությունն իրենից ներկայացնում է երկրի տնտեսական

անվտանգության և մրցունակության համատեքստում մարդկային կապիտալի գնահատման գծով տեսական և գործնական ուսումնասիրությունների հիման վրա մշակված համալիր հետազոտություն, որը ներառում է որոշակի հիմնարար առաջարկություններ՝ ուղղված ոլորտի բարելավման հայեցակարգային ուղիների բացահայտմանը:

Հետազոտության արդյունքները, կատարված առաջարկությունները, մշակված մոտեցումները և մեթոդները կարող են գործնական կիրառություն գտնել ՀՀ-ում վարվող տնտեսական անվտանգության և մրցունակության քաղաքականության մեջ՝ նպաստելով մարդկային կապիտալի ձևավորման որակական բաղադրիչների բարելավմանը և կապիտալի տնտեսական օգտակարության ներուժի ընդլայնմանը:

Դիտողություններ աշխատանքի վերաբերյալ

Ատենախոսություն ունի որոշակի թերություններից, որոնցից կցանկանայինք նշել հետևյալները.

1. Մարդկային գործունը սերտ կապեր է ենթադրում «ընտանիքի Էկոնոմիկայի» հետ, որտեղ տնտեսագիտությունը, սոցիոլոգիան, իրավունքի բարոյականությունը հայտնվում են շփման կետում: Խոսքը հատկապես աշխատուժի արտահոսքի մասին է՝ իր հետևանքներով հանդերձ: Խնդրի համատեքստում այն կարող էր դառնալ վերլուծության բաղադրիչ:
2. Հատկապես, ՀՀ-ում առկա գործազրկության, աշխատանքային փորձի և ունակությունների ոչ նպատակային օգտագործման հարցերի ավելի հանգամանալից վերլուծությունը աշխատանքը կդարձներ ավելի փաստարկված մարդկային կապիտալի, տնտեսական անվտանգության և տնտեսական մրցունակության կապի համատեքստում:
3. Մարդկային կապիտալի տեսական բնութագրումների առումով ուշադրության արժանի հայ հեղինակների ոչ բոլոր ուսումնասիրություններն են դրվել գիտական շրջանառության մեջ, ինչպես օրինակ՝ Բ. Եղիազարյանի, Ն. Եղիազարյանի, Ա. Գրիգորյանի «Մարդկային կապիտալը հասարակության

զարգացման գործում», Գ. Վարդանյանի «Գիտելիքահենք տնտեսություն, հնարավորություններ և մարտահրավերներ» աշխատությունները և այլն:

4. Հայ տնտեսագետների ուսումնասիրություններում հաճախ կարելի է հանդիպել տարբեր հարցերի շուրջ ՀՀ-ի և զարգացած երկրների միջև չհամեմատվող համեմատությունների, որին կարելի հանդիպել նաև տվյալ ատենախոսության մեջ:
5. Ատենախոսության որոշ աղյուսակներում ներկայացված են 6 տարիների տվյալներ, որոշներում՝ 5, իսկ որոշներում՝ 2: Ճիշտ եզրահանգումների գալու և առաջարկություններ անելու համար անհրաժեշտ է պահպանել միասնական մոտեցում և աղյուսակները ներկայացնել նույն տարեթվերով:
6. Աշխատանքի ներածություն բաժնում նշված է, որ ատենախոսության մեջ քննարկված հարցերը լուսաբանվել են հեղինակի 4 հրապարակումներում, սակայն սեղմագրի մեջ արտացոլված են միայն 3-ը:
7. Ատենախոսության մի շարք աղյուսակներում բացակայում են տարեթվերը, մասնավորապես՝ աղյուսակներ 2.3.1, 2.3.2, 2.3.3:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Հրաչյա Մարատի Սարգսյանի թեկնածուական ատենախոսությունն իրենից ներկայացնում է ինքնուրույն և ամբողջական հետազոտություն: Հեղինակը հանդես է բերել մասնագիտական և վերլուծական անհրաժեշտ մակարդակ, ինչի մասին են վկայում բուն ատենախոսությունը և դրանում ստացված արդյունքները:

Ներկայացված սեղմագիրը համապատասխանում է ատենախոսության բովանդակությանը և ընդգրկում է աշխատանքի կարևորագույն դրույթներն ու արդյունքները:

Հրաչյա Մարատի Սարգսյանի «Մարդկային կապիտալը տնտեսական անվտանգության և տնտեսական մրցունակության համատեքստում» թեմայով ատենախոսությունը համապատասխանում է «ՀՀ-ում գիտական աստիճանաշնորհման կանոնակարգի» 6-րդ և 7-րդ կետերի, ինչպես նաև թեկնածուական ատենախոսություններին ներկայացվող ՀՀ ԲՈԿ-ի պահանջներին,

իսկ դրա հեղինակն արժանի է Ը.00.01 – «Տնտեսագիտության տեսության և տնտեսագիտական մտքի պատմություն» մասնագիտությամբ տնտեսագիտության թեկնածուի գիտական աստիճանի շնորհմանը:

Ատենախոսությունը քննարկվել է ՀՀ ԳԱԱ Մ. Զոթանյանի անվան տնտեսագիտության ինստիտուտի՝ որպես առաջատար կազմակերպության, «Ատենախոսությունների քննարկման և կարծիքների ներկայացման» հանձնաժողովի նիստում (17.06.2022թ., արձանագրություն թիվ 19):

**ՀՀ ԳԱԱ Մ.Զոթանյանի անվան
տնտեսագիտության ինստիտուտի
գլխավոր գիտ. աշխատող
տնտեսագիտ. դոկտոր, պրոֆ**

Ռ.Սարինյան

**ՀՀ ԳԱԱ Մ.Զոթանյանի անվան
տնտեսագիտության ինստիտուտի
առաջատար գիտ. աշխատող տ.գ.թ., դոցենտ**

Մ.Մանուչարյան

Տնտեսագիտ. դոկտոր, պրոֆ. Ռ.Սարինյանի և տ.գ.թ. դոցենտ Մ.Մանուչարյանի ստորագրությունների «իսկությունը» հաստատում եմ՝

**ՀՀ ԳԱԱ Մ.Զոթանյանի անվան
տնտեսագիտության ինստիտուտի գիտ.քարտուղար
տ.գ.թ., դոցենտ
Կ.Տ.
17.06.2022թ.**

Կ.Բաղդասարյան